

Ілля Давіденко

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ З УСНОЇ ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Чимало філософських учень XX століття, особливо першої його половини, стверджували, що інтерсуб'єктивні фундаментальні структури людської свідомості й досвіду задані чи то людською ситуацією, чи то організацією суспільства, чи то, урешті, мовою. Тому, щоб існувати, вони не потребують реальної комунікації, адже є наслідком деякої заданості. Такі підходи часто зумовлювалися ідеєю радикальної відмінності досвідів: до-предикативного, з одного боку, і предикативного та концептуального, з іншого. Нерідко такі теорії експліцитно чи імпліцитно вказували на можливість існування т. зв. «мовчазних спільнот», в яких, попри відсутність реальної комунікації, існують певні інтерсуб'єктивні за природою уявлення, що визначають думку і практику кожного з членів такої спільноти.

Залишаючи осторонь питання про (невтішні) практичні висновки з таких теорій, відзначимо одне: філософські спільноти (принаймні, нормативно) у жодному разі не належать до «мовчазних». Філософія – це завжди реальна саморефлексивна комунікація, дискусії про сенси, методи й підходи. Саме цими дискусіями¹ живе філософія. І чим ближча до науки та чи інша філософська дисципліна, тим більшу вагу має для неї така комунікація, що перетворює кожну більш-менш масштабну дискусію на інтелектуальну подію.

6 липня 2022 р. відбувся круглий стіл «Усна історія філософії: окреслення предмета», організований *історико-філософським журналом Sententiae* і Студентським товариством усної історії філософії (далі – Товариство). Головною метою цього заходу була теоретична рефлексія щодо роботи Товариства над дослідницькими проєктами й визначення статусу усної історії філософії (далі – УІФ) як дисципліни та її місця в царині історико-філософського знання.

З доповідями виступили члени Товариства Аміна Кхелуфі, Всеволод Хома, Ілля Давіденко, Влада Анучіна і Руслан Мироненко. Важливість теми підтверджується тим фактом, що доповідачами на цьому заході стали й такі авторитетні дослідники, як к. філос. н. Тетяна Чайка, що свого часу започаткувала в Україні повноцінну програму біографічних інтерв'ю з філософами, д. філос. н. Віктор Малахов, д. філос. н.

© І. Давіденко, 2022

¹ Причому не за закритими дверима (у курилках, за кухлем тощо), а в чітко визначених форматах, що дозволяють *зафіксувати* і зробити *публічним* зміст такої дискусії.

Інна Голубович, д. філос. н. Сергій Йосипенко, д. філос. н. Тарас Кононенко, д. філос. н. Олег Хома. Круглий стіл працював онлайн протягом майже восьми годин з перервою. Доповіді виголошувалися в такій послідовності:

Тетяна Чайка, *Як можлива усна історія філософії сьогодні?*

Аміна Кхелуфі, *Місце усної історії філософії в історико-філософських дослідженнях. Можливості та перспективи*

Всеволод Хома, *Усна історія філософії і метод ідеологічного аналізу*

Ілля Давіденко, *Усна історія філософії в дисциплінарній структурі сучасної історії філософії. Апостеріорно про засади і принципи УІФ*

Влада Анучіна, *Предмет УІФ як історії філософських спільнот*

Руслан Мироненко, *Усна історія філософії в контексті наративності інтерв'ю*

Віктор Малахов, *З вуст в уста: усна історія філософії як галузь філософської культури*

Інна Голубович, *«Усна історія філософії» в контексті розвитку історико-філософських суб-дисциплін: філософська текстологія, філософська біографістика, історико-філософське джерелознавство, історико-філософська архівістика*

Тарас Кононенко, *Витоки і спроможності «усної історії філософії»*

Сергій Йосипенко, *«Усна історія філософії»: проблеми методу*

Олег Хома, *Опривнення усної історії філософії*

Головними темами як доповідей, так і супутніх дискусій стали предмет, метод(-и) і саме поняття УІФ. У дискусії про те, що є предметом УІФ, були представлені такі позиції: філософські ідеї в їхньому розвитку (А. Кхелуфі); будь-яке філософське питання, що пов'язане з чийось тривалим особистим досвідом (В. Хома); історія філософських спільнот та інституцій (І. Давіденко, В. Анучіна).

При обговоренні методологічного інструментарію УІФ відбулася дискусія щодо інтерв'ювання та його визначальних характеристик. Так, А. Кхелуфі, Р. Мироненко, Т. Чайка і В. Малахов наголошували на визначальній ролі усності й формату живого спілкування. Натомість, І. Давіденко й О. Хома наполягали на тому, що визначальним для УІФ є не сам по собі формат, а дослідницький компонент, тобто запланованість комунікації, ґрунтовність завчасно підготовленого плану інтерв'ю (чи інших форматів), що втілює дослідницьку мету.

Під час дискусії щодо поняття УІФ були озвучені такі позиції: історико-філософська дисципліна, що полягає у виробленні специфічного набору методів (В. Хома); метод дослідження (А. Кхелуфі); історико-філософська дисципліна, що спирається на специфічний метод комунікації (І. Давіденко). Олег Хома у своїй доповіді наголосив, що відколи УІФ стала предметом теоретичного осмислення (тобто з 2019 року), під нею розуміли щонайменше *три істотно різні* феномени, кожен з яких є самостійним і важливим аспектом філософування: 1) різновид дослідницької діяльності істориків філософії; 2) застосування методів усної історії в біографічних інтерв'ю з професійними філософами (фактично – ще один різновид усної історії); 3) спосіб живого спілкування філософів, без якого неможливі філософська спільнота і філософська культура. Лише за першого розуміння УІФ ми можемо говорити про неї як про історико-філософську дисципліну, що (а) у кінцевому підсумку орієнтована на розв'язання філософських питань; (б) активно розробляє методи, побудовані на живому спілкуванні (не обмежуючись лише ними), зокрема – метод інтерв'ю

(останній поки що використовується найширше, проте велику перспективу мають і інші – діалог, дискусія тощо).

Також О. Хома відзначив ключову роль проблематизації поняття УІФ, запропонованої наприкінці 2019 року С. Йосипенком. Власне, відповіді на питання останнього й уможливили прогрес останніх місяців. Нині ми, можливо, ще не маємо остаточно окресленого статусу УІФ, але натомість маємо виразне розуміння того, як вона може бути придатною в межах історії філософії, а головне – які практики філософських інтерв'ю є історико-філософськи орієнтованими, а які – ні. Зрештою, «остаточно окреслений статус» дисципліні надає не лише теоретичне розв'язання самої «статусної» проблеми, але й інтенсивність і обсяг наукових рефлексій щодо цього статусу. А головним чинником буде, безперечно, масштаб залучення методів УІФ у дослідницькі практики істориків філософії.

Серед інших обговорюваних питань варто відзначити питання про місце моральної оцінки в осмисленні явищ тоталітаризму і про сумісність УІФ і методу ідеологічного аналізу (В. Хома); про роль усності й вербальності у філософії й у історії філософії (Т. Кононенко); про співвідношення усної історії філософії й усної історії філософів (І. Голубович); про проблемність методу інтерв'ю для встановлення дисциплінарного статусу УІФ (С. Йосипенко); про відмінності дослідницьких моделей УІФ, усної історії та соціології при дослідженні історії спільнот (В. Анучіна); про можливість використання УІФ у контексті інтерпретаційної історії філософії (на прикладі кантознавства й гегельзнавства) (В. Терлецький, І. Давіденко); про специфіку джерел, що їх продукує УІФ (І. Давіденко); про евристичне й освітнє значення УІФ для студентів філософських факультетів (О. Хома).

Теоретичним результатом круглого столу стало виявлення небажаної багатозначності вжитку поняття УІФ і доволі чітке розрізнення сенсів, пов'язуваних із цим поняттям. Це розрізнення має стати основою для подальшого утвердження УІФ як продуктивного набору дослідницьких історико-філософських методів. Це утвердження неможливе без оприявлення істотних відмінностей між УІФ, усною історією філософів і розмаїтими засобами спілкування філософів, спрямованими на духовну єдність філософських спільнот і підтримання відповідних традицій (тобто – філософською культурою). Усі ці явища є по-своєму важливими, негативним було б лише їх змішування. За результатами дискусії заплановано підготувати низку наукових статей.

Практичним результатом обговорення (не менш важливим, ніж теоретичний) стало формування дослідницької спільноти, зацікавленої в дискусіях щодо УІФ. Ідеться як про молодих дослідників, що працюють в парадигмі УІФ, так і про авторитетних істориків філософії. Треба відзначити, що, окрім доповідачів, у дискусіях 6 липня взяли участь ще семеро осіб, переважно студенти філософського факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, що планують співпрацювати із Товариством. Такі спільноти й така комунікація є проявами живого дослідницького процесу, який, сподіваюся, виявиться плідним.

Одержано / Received 15.07.2022

Ilia Davidenko

Current State of Research on the Oral History of Philosophy

Report on the main discussions that took place during the online roundtable “The Oral History of Philosophy: Outlining its Subject” (July 6, 2022).

Ілля Давіденко

Сучасний стан досліджень з усної історії філософії

Опис основних дискусій, що відбулися під час онлайн круглого столу «Усна історія філософії: окреслення предмета» (6 липня 2022).

Ilia Davidenko, master student, Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine).

Ілля Давіденко, магістрант філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

e-mail: ilia.davidenko@gmail.com
